

Millal ikkagi pakane paugub?

Paukuv pakane pole eriline röömuallikas kunagi olnud. Näiteks 1934. aasta "Maamatsi kalendrist" võib lugeda: "Väljas paugub pakane, meeolelu kakane."

Pakaselise ilma kohta on aegade jooksul mitmesuguseid arvamusi avaldatud. Enamasti öeldakse otse välja, et paukuv pakane on üks ebameeldiv nähtus. Poetilisema maailmakäsitleusega Friedebert Tuglas arvas hoopis teisiti: "Hukutav maru, kangestav pakane, hingemattev udu on paratamatus, mille vastu ei maksa protestidagi" ("Marginaalid").

Peale paukumise ja kangestamise pakane veel näpistab, kimbutab või pigistab. Näpistamist on meist kõik tunda saanud, kuid paukumist, eriti veel aiasteibais, kuulnud tunduvalt väiksem hulk inimesi.

Külmast nii ...

Nüüd põhimõtteline küsimus – millisest temperatuurist algab pakane? Päris juhuslikult võetud lehest võis lugeda: "Ligi kümnekraadine pakane halastas sadadele naftaga määrduvad

Kärelda külmaga on kõik teisiti kui muidu, hästi reedavad külmakraadide hulka värvid taevaalaotuses.

lindudele." Edasi: "Filmivõtted toimusid 12kraadises pakases!"

Kolleegide arvates on pakase mõiste hakanud õige mitme sooja talvega devalveeruma. Enamik, ka mina, arvab, et sellise nimetuse pälviks vähemalt 25kraadine külm.

Muidugi peaks külma kanguse skaala sõltuma riigi asukohast maakeral. Indias võiks pakaseks kutsuda ka viiekraadist plusstemperatuuri.

Huvitav on olukord aga Venemaal. Sõnastik annab "pakase" vasteks moroz. Ühe sealse meteoroloogiateatmiku järgi on

õhutemperatuur $-1...-3^{\circ}$ nõrk pakane (!), mõõdukas pakane $-4...-12^{\circ}$, tunduv $-13...-22^{\circ}$, vahemikku $-23...-33^{\circ}$ kutsutakse tugevaks pakaseks, siis tuleb juba karm pakane jne. Poleks küll osanud arvata, et kuulub Vene pakane algab juba vee külmumiskraadide juures!

Kärelda külmaga kostab tõesti vahel raksatusi. Pakane paugub aiasteibais näiteks siis, kui külm tuleb äkki ja paneb postides oleva vee paisuma. Näiteks paukusid 2006. aasta jaanuaris Mustvees aiasteibad 32kraadise külmaga.

Dendroloog Sulev Järve teatel tekivad puudes külmalõhed järgmiselt. Talveks valmistavas puidus väheneb vee hulk ning suureneb glükoosisisaldus. Ootamatult varajasel talvel, kui temperatuur langeb kiiresti, ei jõua puu ettevalmistavat etappi läbida. Ülemäärane niiskuse jäätudes puidu maht suureneb ning tüvesse võivad kõva paugu saatel tekkida sügavad radiaalsed lõhed.

Talviti esineb paukumist, mis pole tingitud puude lõhenemisest, päris sageli – linnades muidugi aastavahetuse ümber, maal igal külmal kuul. Näiteks kõrga-

ANDRES PUTTING

tavat kõrvulukustavalt suurte järvede paisuv jää, kui temperatuurid kiirelt ja kõvasti muutuvad.

... ja naa

Kauge 1909. aasta veebruaril Päevalehest leidsin uudise: "Liibavist. Möödaläinud nädalal kuulsivad Anna turu ligidal olevad elavanikud tugevat pauku, millele tuntav põrumine järgnes. Hommikul märgati, et maapind kange külma läbi lõhkenud oli. Üks lõhe jooksis üle terve turu ja sealt edasi."

Eesti ilmteenistus annab hoiatuse meteoalarmina, kui minimaalne õhutemperatuur prognoosi kohaselt langeb -30 kraadini kahe ja enama päeva jooksul vähemalt kolmandikul riigi territooriumist.

Eesti kõige karmim pakane oli 17. jaanuaril 1940 (Jõgeval $-43,5^{\circ}$). Võrus olla lõhkenud aknaruudud ja purunenud kraadiklaasid. Üks Hiiumaa mees kirjeldas aga järgmise päeva lehes olukorda nõnda: "Nii kui jala maha panid, oli see maa külge kinni külmunud. Ja pole see niisama vaikselt lahti tulnud. Ikka samm ja pauk, samm ja pauk."

AIN KALLIS